

КАНТЭНТ-АНАЛІЗ У ДАСЛЕДАВАНІ СТАЎЛЕННЯ ДА МОЎНЫХ КОДАЎ: НА МАТЭРЫЯЛЕ ПУБЛІКАЦЫЙ У ГАЗЕЦЕ “ЗВЯЗДА”

А. У. Лянкевіч, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

У сучасным свеце з яго тэндэнцыяй да інтэграцыі ў розных сферах жыцця існуе праблема захавання мінарытарных моў. Спецыялісты ЮНЕСКА разлічылі жыццяздольнасць моў па дзевяці крытэрыях, адным з якіх з’яўляецца стаўленне да мовы ў грамадстве (language attitudes). Для даследавання праблемы стаўлення існуе шэраг эксперыментальных метадык, побач з якімі прымяняюцца метадыкі аналізу дыскурсу, у тым ліку кантэнт-аналіз.

Сутнасць метаду кантэнт-аналізу заключаецца ў пераводзе зместавай інфармацыі ў колькасныя паказальнікі і яе статыстычнай апрацоўцы; апрача таго, ён дазваляе “упісаць” змест паведамлення ў сацыяльны кантэкст, асэнсаваць яго адначасова і як праяву, і як ацэнку сацыяльнага жыцця; гэта “аб’ектыўнае, сістэматычнае і колькаснае апісанне яўнага зместу камунікацыі” [1, с. 15]. У лінгвістыцы кантэнт-аналіз адным з першых выкарыстаў Ч. Огуд пры даследаванні меркаванняў і статыстычнага вымярэння інтэнсіўнасці стаўлення камунікатара да пэўных аб’ектаў у тэксе, паколькі гэтае стаўленне зафіксавана лінгвістычна [2].

Ніжэй будуць разгледжаны некаторыя вынікі кантэнт-аналізу медыя-дыскурсу на прыкладзе публікацый у газеце “Звязда”. Усяго было прааналізавана 245 нумароў газеты “Звязда” за 2008 год (суцэльная выбарка) на прадмет наяўнасці матэрыялаў, прысвечаных праблеме функцыянавання моўных кодаў у Беларусі, дзе так ці інакш закраналася і пытанне стаўлення.

За акрэслены перыяд тэма стаўлення да моўных кодаў уздымалася ў 51 публікацыі, якія змяшчаліся ў 42 нумарах газеты, амаль у кожным пятым нумары, што сведчыць пра цікавасць газеты да сацыялінгвістычнай праблематыкі і яе заклапочанасць сённяшнім станам і статусам беларускай мовы. Пазіцыя рэдакцыі газеты выяўлена ў рэкламным слогане “Родная газета на роднай мове”, таму мы не ставілі за мэту дадаткова высвятляць стаўленне каналу камунікацыі да азначанай праблематыкі.

З 51 публікацыі 17 былі прысвечаны непасрэдна стаўленню да моўных кодаў (абсалютная публікацыя), у 34 гэтае пытанне закраналася, не будучы асноўным (адносна публікацыя). Заўважым, што з 34 адносных публікацый 14 загалоўкаў адсылаюць да моўнай праблематыкі, што сведчыць пра палітыку газеты прыцягнення ўвагі чытачоў да дадзенай праблемы (напрыклад, “Каб пісалі на роднай мове”, “Выпісваю “Звязду”, каб ведаць беларускую мову”).

Сярод жанраў публікацый найчасцей было прадстаўлена інтэрв’ю (26) – з экспертамі, чытачамі, адказнымі асобамі, дзеячамі культуры і інш. Характэрна, што матэрыялаў, дзе аўтарам меркавання з’яўляецца журналіст (9), істотна менш у параўнанні з тымі, аўтарамі якіх з’яўляюцца чытачы (24), таксама сярод аўтараў сустракаюцца эксперты (7) і адказныя асобы (3), галоўным чынам у якасці герояў інтэрв’ю, што спрыяе прадстаўленню рознабаковага і больш аб’ектыўнага погляду на моўныя праблемы.

Важную ролю адыгрывае размяшчэнне матэрыялаў і спосабы іх актуалізацыі. На першай паласе газеты традыцыйна размяшчаюцца галоўныя навіны, таму наяўнасць там артыкулаў, звязаных з праблемай стаўлення да моўных кодаў, хутчэй з'яўляецца выключэннем (6). Пераважна такія матэрыялы друкуюцца на ўнутраных палосах (30), на першай і ўнутранай (13) і на апошняй (2). Сярод даступных сродкаў актуалізацыі газета карыстаецца фотаздымкамі, якія прыцягваюць увагу да матэрыялу, акцэнтуючы ўвагу чытача на ўзнятай у ім праблематыцы. Сярод 51 публікацыі у 21 змяшчаліся фотаздымкі.

Што датычыць прадметных абласцей, якім прысвечаны матэрыялы, то яны размеркаваліся наступным чынам: па 8 матэрыялаў – грамадскае жыццё і транспарт, прыватнае жыццё і побыт; 6 – СМІ; па 5 – адукацыя, мастацтва; па 2 – заканадаўства, дыпламатыя.

Пры гэтым большасць аўтараў найперш разглядае праблему на мікраўзроўні (асабістае стаўленне, блізкае акружэнне, калектыў) (33), у той час як на макраўзроўні (усё грамадства) праблема разглядаецца ў 17 публікацыях. Заканамерна, што макраўзроўнем збольшага аперыруюць аўтары-эксперты, а мікраўзроўнем – аўтары-чытачы.

У большасці публікацый не выяўлены погляд на будучыню беларускай мовы (41), а сярод тых, дзе ён выражаецца, нягледзячы на сцвярджэнне наяўных праблем і занепакоенасць станам беларускай мовы, у 2 публікацыях ён песімістычны, у 8 – аптымістычны.

Большасць матэрыялаў прысвечана асвятленню пазамоўных праблем (34), у той час як унутрымоўных (збядненне мовы, няведанне фразеалагічнага фонду і г. д.) – 16, унутры- і пазамоўных – 1. Актуалізацыя ўнутрымоўных праблем, як правіла, характэрна для аўтараў-экспертаў і звязана з абмеркаваннем новых правіл беларускай арфаграфіі. У некаторых публікацыях прычыну пазамоўных праблем аўтары бачаць ва ўнутрымоўных.

Для развязання той ці іншай праблемы спачатку неабходна выявіць яе прычыну, суб'екта ўтварэння і спосаб рашэння. Спробы адказаць на нейкія з гэтых пытанняў былі ў 16 матэрыялах (прычына – 8, суб'ект – 4, спосаб – 10). Пры гэтым сярод прычын указвалі гістарычныя і псіхалагічныя, суб'ектам ва ўсіх публікацыях выступалі самі грамадзяне краіны, а ў якасці спосабаў рашэння прапаноўвалася ўласная актыўнасць у дадзеным кірунку і падтрымка дзяржавы. Аднак для большасці публікацый характэрна адсутнасць пошукаў вытокаў і шляхоў рашэння праблемы, што можа сведчыць пра недастаткова добра асэнсаваны ўзровень яе асэнсавання (аўтары часта проста канстатуюць факт яе наяўнасці).

Правядзенне кантэнт-аналізу ў дачыненні да канкрэтнага зместу прадугледжвае аперываванне канкрэтнымі адзінкамі, якія дазваляюць класіфікаваць матэрыял з неабходнай ступенню падрабязнасці. У сувязі з гэтым было выдзелена шэраг катэгорый аналізу, адзінак аналізу і адзінак падліку. *Катэгорыі аналізу* ўяўляюць сабой найбольш агульныя, ключавыя паняцці, якія адпавядаюць даследчыцкім задачам; кароткае выражэнне пэўнай праблемы. У якасці *адзінак аналізу* выступаюць моўныя адзінкі або элементы зместу, якія служаць у тэксце індыкатарам з’явы, якая цікавіць даследчыка (слова, сказ, тэма, меркаванне, паведамленне ў цэлым і інш.). У сваю чаргу, *адзінка падліку* – колькасная мера ўзаемасувязі тэкставых і пазатэкставых з’яў, колькасная мера адзінкі аналізу (колькасць радкоў, плошча, частата з’яўлення пэўных прыкмет).

Катэгорыямі аналізу былі выбраны наступныя:

- 1) асвятленне стаўлення да беларускай мовы ў грамадстве;
- 2) ступень занепакоенасці станам беларускай мовы;
- 3) асвятленне стаўлення да змешанага маўлення ў грамадстве;
- 4) асабістае стаўленне да беларускай мовы;
- 5) асабістае стаўленне да змешанага маўлення.

Правёўшы аналіз, мы атрымалі наступныя вынікі:

1) Катэгорыя *стаўлення да беларускай мовы ў грамадстве* была прадстаўлена дзвюма адзінкамі аналізу – *позітыўнае і негатыўнае стаўленне*, адзінкай падліку выступала *меркаванне*. Усяго у выбарцы прысутнічае 48 станоўчых і 20 адмоўных меркаванняў. Гэтыя суадносіны не абавязкова адлюстроўваюць рэальнае стаўленне да беларускай мовы ў грамадстве, паколькі пералічваючы прыклады позітыўнага стаўлення, аўтары гэтым самым сведчаць, што фонам для іх вылучэння з’яўляюцца індывідуальныя або негатыўныя меркаванні.

2) У катэгорыі *занепакоенасці станам беларускай мовы* адзінкай аналізу былі *словы і словазлучэнні* “пагражае небяспека”, “заныпад”, “заныдбана”, “усё менш выкарыстоўваецца”, “выходзіць з ужытку” і інш. Адзінкай падліку выступае *колькасць абзацаў* з адной або некалькімі адзінкамі; усяго налічваецца 23 адзінкі.

3) У катэгорыі *асабістага стаўлення да беларускай мовы* адзінкай аналізу выступалі *словы і словазлучэнні* “люблю”, “падабаецца”, “мілагучная” і інш., адзінкай падліку – *колькасць абзацаў*; такіх адзінак налічваецца 41.

Такім чынам, кантэнт-аналіз спрыяе выяўленню стаўлення да моўных кодаў у грамадстве, і іх аб’ектыўнаму колькаснаму аналізу. Методыка дапамагае выявіць некаторыя латэнтныя праблемы, найперш псіхалагічнага характару, прычыны іх узнікнення і таму з’яўляецца важным інструментаў у даследаваннях сродкаў масавай камунікацыі.

1. Berelson, B. Content Analysis in Communication Research. – Glencoe, IL: Free Press, 1952.
2. Osgood, C. E., Saporta, S. and Nunnally, J. C. Evaluative Assertion Analysis // *Litera*. – Vol. 3. – 1956. – Pp. 47 – 102.